

Ernest Hemingway'in The Sun Also Rises (Güneş De Doğar) Eserinin Türkçe Çevirilerinde Çevirmen Kararları

Translators' Preferences in the Translations of Ernest Hemingway's The Sun Also Rises into Turkish

Dr. Öğr. Üyesi Nazlı GÜNDÜZ *

Öz:

Bir edebi eserin farklı kültürlerde ve farklı uzamlarda hayat bulmasını ve beğenilmesini sağlayan en önemli etkenlerin başında metin çevirisi gelir. Bir metni, yazarın yarattığı değeri ve biçimiyle eşdeğer olarak hedef metne dönüştürmeyi sağlayan edebi metin çeviri etkinliğinin kökeni çok eski zamanlara kadar uzanır. Edebi metin çevirileri çeşitleri arasında roman çevirileri farklı çevirmenlerin farklı dokunuşları, dünya görüşleri, kültürleri, eğitim düzeyleri, üslupları ve sözcük hazineleri ile farklı şekillerde erek dile ulaşır. Bu çalışmada Amerikan edebiyatını zirveye taşıyan yazarlardan Ernest Hemingway'in 1976'da yayımlanan The Sun Also Rises (Güneş De Doğar) romanının çıkış kültürü ve erek kültürü bağlamında İngilizceden Türkçeye yapılan iki çevirisi karşılaştırmalı olarak dilsel, kültürel ve toplumsal açılardan ele alınacaktır. İlk çeviri Orhan Azizoğlu tarafından yapılan ve Bilgi Yayınlarından basılarak klasikler arasına giren 1986 tarihli çeviri metindir. İkincisi ise, 1988 yılında Sinan Fişek tarafından çevrilen ve Adam Yayınlarında basılan metindir. Çalışmada karşılaştırmalı çeviribilimsel yöntem ve kültürel çeviri yaklaşımından yararlanılacaktır. Amaç, Güneş De Doğar romanının Türkçeye yapılan iki çevirisinin çevirmenlerin dil kararları açısından karşılaştırılması ve aralarında ne tür farklılıklar olduğunu tespit etmek için çevirmen kararlarına ışık tutmaktır. Burada, ana metnin iki farklı erek metne dönüş-

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türkiye. Eposta: nazli.gunduz@hbv.edu.tr, ORCID: ID: 0000-0001-8728-0372

türülmesi sürecinde erek dilde kültürel, toplumsal ve dilsel düzlemlerde karşılaştırmalı bir betimlemesini yaparak çevirmen kararlarının okuyucu üzerinde ne tür etkiler bıraktığını inceleyip yorumlamak ve irdelemeye çalışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Edebi Çeviri, Çevirmen Kararları, Çeviri karşılaştırması, Güneş de Doğar

Abstract:

The translation of a literary text is one of the most significant processes that enables a literary work to come to life and be appreciated in different cultures, languages and spaces. The roots of literary translation which require transforming a text into a target text with equal value and style as created by the author date back to antiquity. Among the various types of literary text translations, novel translation comes to the fore with its unique characteristics and attributions with the touch of different translators due to their world views, educational and cultural backgrounds, styles, as well as their vocabulary knowledge. In this study, two Turkish translations of the renowned American novelist Ernest Hemingway's novel *The Sun Also Rises* (1976) will be dealt with their cultural, social and linguistic aspects within the scope of its vernacular culture and its target culture. The first translation was made by Orhan Azizoğlu in 1986, and the second one by Sinan Fişek in 1988. In the study, the comparative analysis method and cultural approach will be utilized. The aim is to scrutinize the language differences between the two translations of the novel, interpret the translator decisions, and examine what kind of impressions the translator decisions might have on the target reader.

Key Words: Literary Translation, Translator Choices, Translation Comparison, *The Sun Also Rises*

Giriş:

Çevirinin anlamı en uygun olarak bir dilde bir metnin anlamının yorumlanması, 'kaynak metin' ve aynı mesajı hedef kültüre iletmeye çalışan, başka bir dilde eşdeğer bir metne 'erek metin' şeklinde ortaya koyulması olarak bilinir. Bağlam, her iki dilin dil bilgisi ve yazım kurallarını, deyimlerini ve ayrıca kültürlerini de içeren kısıtlamaları göz önünde bulundurur (Larson 1991: 14; Merrill 1998: 1). Newmark'ın sözleriyle; "Çeviri, kaynak dilin erek dile iletilmesinden oluşur" (1988a: 17). Bir çevirmenin görevi ise; "Tek tek sözcüklerden ya da tümcelerden çok metinleri çevirmektir" (Göktürk 1994: 17). Bu, metnin ana kültürden, yabancı kültüre taşınması gibidir, çünkü kültürün çeviri üzerinde oldukça büyük bir etkisi vardır. Dolayısıyla, bir çevirmen, iki kültür arasında değerler taşıyan bir ulak görevi üstlenir. Edebi metinlerin çevirisinde, dikkat gerektiren özellikler, mecâzi dil, yazarın olay örgüsünü oluştururken gösterdiği sanatsal duruş, dünya görüşü, tarzı, etkilendiği eleştirel yaklaşımlar, kültürel, sosyal ve dilbilimsel seçimler olarak sayılabilir.

Ayşe Ece (2010) Edebiyat Çevirisi ve Çevirmenin İzinde adlı eserinin giriş bölümünde edebi çeviriyi şöyle ifade eder:

Bir edebiyat metnini yazıldığı dilden başka bir dilde yeniden yazmak ve okumak, yaratıcı ve büyüleyici bir süreçtir. Yaratıcıdır, çünkü çevirmen o edebiyat metnini bir edebiyat okuru ve eleştirmeni olarak okuma/alımlama/anlama/yorumlama/eleştirme süreçleri sonucunda farklı bir dilde yeni bir metne dönüştürür. Büyüleyicidir, çünkü yabancı bir kültürde üretilmiş bir metin bizim kültürümüzde çevirmen aracılığıyla kendisine bir ses ve yer bulur ve dünyasının kapılarını biz çeviri metin okurları için aralar.

Aynı şekilde, Göktürk her edebi metnin yeni bir olgu olduğunu öne sürer (1994: 39). Dolayısıyla, iki çevirmen, aynı kaynak metni, aynı dile çevirebilir ama ortaya çıkan metin aynı olmayabilir ve bir metnin tek bir doğru çevirisi olduğu iddia edilemez. Bu çalışmada, çeviri edebiyatını incelemek için farklı kaynaklar ve çeviri bilimi araştırmacılarının eserleri okunarak elde edilen çevirinin kuramları incelenecektir. Daha sonra, iki farklı çevirmen tarafından iki yıllık bir zaman dilimi içerisinde İngilizceden Türkçeye çevrilmiş aynı romanın iki çevirisi, çevirmelerin yazarın mesajını yeni okuyucu kitlesi ve kültürüne taşıma çabalarını, çeviri sürecindeki sözcük tercihlerini ve deyimsel seçimlerini yorumlamak amacıyla karşılaştırarak yorumlanacaktır.

Bir başka deyişle, bu çalışma amaç olarak, Ernest Hemingway'ın The Sun (1976) eserinin iki Türkçe çevirisinin incelenmesini ve kaynak metin ve erek metin arasındaki iki farklı tasvir incelemek amacıyla kültürel çeviriyi oluşturan kuram ve ilkelerini sunmayı hedefler. İlk çeviri Orhan Azizoğlu'nun 1986 yaptığı Güneş de Doğar metni ve ikincisi ise Sinan Fişek'in 1988'de çevirdiği Güneş de Doğar metnidir. Metinler, "Çevirmen Tercihleri", "Eklemeler (Eklemeli Çeviri)", "Çıkarmalar (Çıkarmalı Çeviri)" ve "Deyimsel Çeviri" başlıkları altında sınıflandırılan yöntemler ışığında cümle cümle, erek metin ve kültüre aktarımları irdelenecektir.

Alt Yapı- Literatür Taraması

Çeviri, en basit anlamıyla, aynı mesajı iletmek için yazılan bir sözcük, yazı ya da metni bir dilden başka bir dile aktarma girişimidir. Larson'a göre: "Çeviri, kaynak dildeki metnin söz varlığını, dil bilgisi yapılarını, iletişimsel durumu, kültürel bağlamın çalışılmasını, anlamına karar verilmesi için incelenmesini ve ardından alıcı dile ve onun kültürel bağlamına uygun veri sözlüğünün ve dilbilgisi kurallarının kullanılmasıyla aynı anlamın yeniden oluşturulmasını içerir (1998: 4). Nida ise çevirinin önemi-ne vurguyu şu şekilde yapar: "Çeviri kaynak metnin mesajına önce anlam olarak ve daha sonra biçim olarak en yakın doğal bir eşdeğer erek mesajın üretilmesini içerir" (1964: 28). Belki de, çeviri hakkında en yaygın yanlış anlam, herhangi iki dil arasında basit bir birebir sözcük ilişkisi olması ve aynı zamanda çevirinin dolambaçsız ve mekanik bir süreç olmasıdır. Bunun aksine, bir dilden diğer bir dile aynı ifadeyi taşıyan deyimlerin ve ifadelerin kullanılma olasılığı olsa bile, çeviri her zaman belirsizliklerle doludur. Çevirmen her iki dilin de dilbilgisi ve yazım kurallarını, deyimlerini ve daha fazlasını içeren birçok kısıtlamayı göz önünde bulundurmalıdır. Bu nedenle, çeviri tarihinin en başından beri bilinen bir gerçek, bir bireyin en iyi bildiği dile en uygun şekilde çeviri yapmasıdır. Çevirisini yaptığı toplumların sosyo-kültürel yapısını iyi tanımayan, o dillere yeterince hâkim ve iki kültürlü olmayan çevirmen, edebiyata ve kültürlere yeterince katkıda bulunamaz (Baykan 2005).

Çeviride uyulması gereken kesin kurallar olmasına rağmen, bunları her zaman takip etmek mümkün olmaz ve bunlar çevirmen için birer rehber görevi görürler. Gross (1996: 69); "Eğer bu kuralların ihlal edilemeyeceği söyleniyorsa, o zaman bu kısıtlama, çevirmeni sadece engeller ve kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişki muhakkak değer kaybeder" diye belirtmiştir. Örnek vermek gerekirse, çevirmen, verilen metinde bir sözcüğü değiştirmesi ve anlamını süslemesi gerektiği için verilen metni göz ardı ediyormuş gibi hissetmemelidir. Başka bir deyişle, çevirmen bazen yazarın amacının ve kaynak metnin anlamını yansıtmak için sözcükleri değiştirmek zorunda kalabilir. İyi bir çevirmen kaynak metindeki bilgileri kaynak dilden hedef dile çevirirken değişikliklere uyum sağlamalı ve güncel kalmak için sürekli yeni bilgiler edinmelidir. Birçok değişikliğin sonucu olarak, çevirmen kendi kendini cesaretlendiren, kendi kendini eleştiren, kendine güvenmesinin yanı sıra kendini yetiştiren olmalıdır. Bu özellikler olmadan, çok kültürlü değişikliklere ve bilgideki sürekli değişime ayak uydurmak zor olabilir. (Farahzad 1998: 153-233).

4500 yıl önce kil tabletlere yazılmış Sümerce sözcüklerin arkeologlarca keşfedilmesi, tarihin en eski devirlerinde bile çevirinin varlığını kanıtlamıştır Aksoy 2002: 3-4). Geçmişten günümüze yapısı ve yönteminde birçok değişim ve gelişim yaşayan çeviri, dilbilimin gölgesinden kurtularak ancak yirminci yüzyılın yarısından sonra bir bilime dönüşmüş ve diğer disiplinlerle etkileşime geçmiştir (Burke, 2005: 8). O günlerden bugüne gelen bu değişim, kültür ve değerlerin yorumlanması için güçlü bir temel oluşturmuştur.

Çeviri, kültürleri de etkilediği için hem çevirmenler hem de çevrilmiş metne sahip olanlar çok kültürlü platformlardan fayda sağlar (Marinetti, 2011: 26-30). Çevirinin kültür üzerindeki etkilerinin bazı örneklerine Avrupa'da Rönesans, Reform, Bilimsel Devrim ve Aydınlanma dönemlerinde rastlanmıştır. Dünya büyüyüp kültürlerin bü-

tünleşmiş merkezi haline geldiği için, bu kültürlerin anlaşılmasına ve insanlar öğrenmek istediği sürece, çevrilmiş eserlere büyük bir ihtiyaç duyulacaktır ve çeviri tarihi asla son bulmayacaktır.

Çeviri kuramları ve yöntemleri çeviriyi daha iyi anlamak ve aktarmak için çevirmenlere ve çeviri edinimi öğrencilerine yol göstermektedirler. Tanımlardan, çevirmenin bir metni çevirebilmesi için iyi eğitilmiş olması ve iki dili de üst düzeyde anlama becerisine sahip olması gerektiğini öğreniriz. Çevirmenin amacı, kaynak metnin anlamını erek metne en iyi şekilde aktarmayı denemek ve kaynak metni okuyan okur ile erek metni okuyan okur arasında kaynak metnin yazarının vermek istediği anlamı idrak etmede eşit olmasa da yakın ve o kültüre uygun bir benzerlik olmasına çaba göstermektir. Bu çaba, çevrilen tüm metin boyunca gösterilmelidir. Eğer çevirmen işini tamamlayamazsa, çeviri daha az doğru olur ve anlam karmaşasına sebep olabilir.

Çeviri Süreci, Kuram ve Yöntemi

Çevirinin gelişimi, iletişim ve kültürleri anlamak için güçlü bir temel olmuştur. Bir şeyin sosyokültürel bir varlık olarak üzerinde yaşadığı dünyayı daha iyi anlayabilmesi için kendi düşünce, kültür ve yaşayış biçiminden daha farklı olanlarla iletişime geçmeye ihtiyaç duymasıyla ilgilidir (Yücel, 2007: 11). Çevirinin hedefi normalde boşlukla birbirinden ayrılan iki tarafı birbirine bağlayan bir kültür köprüsü vazifesi görerek ereğe varmaktır. Bu, çevirinin iletişim araçları arasında neden başarılı olduğunun kanıtlarından biridir çünkü bir anlamın yeni bir kültüre iletilmesi ve o kültürde yeniden kurgulanıp yapılandırılması onun yeniden doğmasını sağlar.

Holz-Maenttaeri, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişen iletişim olanaklarının çeviriyi erek kültüre yönelttiğini söyleyerek çeviri kuramlarını 'işlevsel' ve "erek kültür odaklı" olarak tanımlar (1984: 2). Erek odaklı çeviri kuramı ve yöntemleri, gerektiğinde kaynak metnin betimlemesini de yaparak öncelikle çeviri süreci ve erek metnin olduğu kültürel ortamı dikkate alır ve erek metnin erek kültürdeki işlevselliği üzerine odaklanır. İletişimin çevirinin türüne karar veren birçok yönü vardır. Çevirinin amaçlarından biri ise, erek dilin kitlesi tarafından kabul edilebilecek bir çeviri üretmektir. Larson'a göre, çevirmene rehberlik edebilecek bazı kurallar vardır (1998: 83):

Erek dilin yapısı (dilbilgisi ve veri sözlüğü) okuyucu kitlesinin eğitim düzeyi göz önünde bulundurularak seçilmelidir ve aynı zamanda önbilgi/altyapı önemlidir;

Erek dilin kitlesi, kaynak dilin kitlesine göre yazılmış bir çeviriyi okumayı zor bulabilir;

Bazı okuyucu kitleleri, çevirinin türüne dair güçlü bilgiye sahiptir. Onlar daha özel bir çeviri bekleyebilir ve gelişigüzel yapılan düzeyde bir çeviriyi kabul etmeyebilirler.

Bu demektir ki, çevirmenin farklı hedef kitleleri vardır. Çeviri, çok geniş bir anlama sahip olduğu için, idari, ticari, dini, tarihi, mekanik ve edebi çeviri gibi çeşitli türler barındırır. Örneğin, edebi çeviri; roman, şiir, oyun gibi edebi metinlerin çevirisinden oluşur. Edebi çevirmen aynı anda duyguları, kültürel ayrıntıları, mizahları ve edebi eserin diğer ince detaylarını çevirebilecek birikime vakıf olmalıdır. Bu nedenle,

böyle bir çevirinin mümkün olup olmayacağı konusunda karşıt görüşler oluşmaktadır (Pym, 2010).

Çeviriyle bir hayli ilgili olan edebi kuramcı ve dilbilimci Roman Jakobson, On Linguistic Aspects of Translation (Dilbilim Açısından Çeviri) adlı makalesinde, “şiir, anlamı gereği çevrilemez” diyerek çevirinin doğası gereği kültürel bir aktarım olan dilde kayma ve sapmaların olmasının önlenemez olduğunu savunur (1959:234). Daha sonra, Amerikan şair James Merrill 1974’te, bu konuyu irdeleyen “Lost in Translation” (Çeviride Kaybolmak) başlığı altında betimsel bir şiir kaleme alır (Merrill, 1976). Bu çok katmanlı şiirde Merrill aslında yaşamı anlamlandırmaya çalışır. Şiirin anlatıcı karakteri olan genç, her katmanda neden sonuç ilişkisine tam bir anlam bulamaz ve sözcüklerle aktaramaz. En üst katman bir metin çevirisidir ve genç onu yapmak için kütüphaneye gider ama işin içinden çıkamaz ve bu dünyada bir metnin çevirisinin tam karşılığını verebilecek bir kütüphanenin olmadığını idrak eder. Diğer katmanda, kendisiyle ilgilenmeyen anne babası hakkında karmaşık duygulara sahiptir ve şiirde aralarındaki yoksun ilişkiyi aktarmaya çalışır ama yine tüm duygularını ifade edecek sözcükleri bir türlü bulamaz. Bir diğer katman ise şiire mecazi anlam katan bir yapbozdur. Yapbozu bir türlü tamamlayan genç yaşamın da yapboz ve çeviri gibi bir şey olduğu anlar.

Yabancı bir edebiyat metninin birden fazla çeviri metin olarak bir kültürün yayın dünyasında yer alması eleştirmenler tarafından “yeniden çeviri olgusu” olarak betimlenir (Marinetti, 2011: 26). Farklı çevirmenler aynı kaynak metni okuyup onu farklı bir dilde bir edebiyat çevirisi metnine dönüştürdüklerinde o metne kendi okur, eleştirmen ve çevirmen kimliklerini vermiş ve çeviri anlayışlarını katmış olurlar. Farklı erek metinlerin kaynak metinleriyle kurdukları ilişkileri karşılaştırma yöntemi kullanarak incelemek, çevirmenlerin çeviri stratejileriyle ve dönemin egemen çeviri normlarıyla ilgili kimi ipuçlarına ulaşmamızı sağlar.

Hemingway

Ernest Hemingway 21 Haziran 1899’da Illinois’de doğar. Küçük bir kasabada altı çocuklu bir ailede yetiştir. Çocukluğunda edindiği ilgi alanları edebi başarılarına büyük katkı sağlar. Annesinin, oğlunun kendi müzikal ilgisinden etkilenmesine dair beklentilerine rağmen, genç Hemingway zamanını avcılık ve balıkçılık keşifleri yapan yaşlı babasıyla geçirmeyi tercih eder. Onun dış dünyaya olan macera tutkusu, sonrasında birçok kısa öyküsünde ve romanına aktarılmıştır. Hemingway lisedeyken hem futbol oynamış hem de boks yapmıştır. Yaptığı boks maçlarının neden olduğu kalıcı göz hasarı Hemingway I. Dünya Savaşı’nda askerlik görevine kabul edilmemesine yol açar. Boks ve bu maçlar Hemingway’in öykülerine kaynak sağlar ve bu sayede başarılarını boks zaferlerine benzetme alışkanlığı kazanır (Reynolds, 1998).

Yazarlık kariyerine, 1917’de 17 yaşında liseden mezun olduktan hemen sonra Kansas şehrinde gazete yazarı olarak başlar. I. Dünya Savaşı’nda Amerika Kızıl Haçı için Avrupa’da ambulans şoförlüğü yapar ve daha sonra 1918’de İtalyan cephesine katılır. Ona İtalyan hükümeti tarafından iki madalya verilir. 2 Temmuz 1961’de silahla kendini vurarak hayatını kaybeder ve mezarı Ketchum’da bulunmaktadır.

Hemingway, 1920'lerde ilk önemli eseri Güneş de Doğar (1986)'da betimlenen Paris'teki sürgün edilen Amerikalılar grubunun bir üyesi olmuştur. Güneş de Doğar'ın ana konusu olan 'kayıp nesil', savaş sonrası nesli ve ayrıca ortaya çıkardığı edebi akımı karakterize etmiştir. Reynolds (1999: 3), "1920'lerde Anderson, F. Scott Fitzgerald, James Joyce, Ezra Pound ve Gertrude Stein gibi yazarlar, gençleri savaşa yönlendiren yanlış vatanseverlik ideallerinin sadece materyalist yaşlı insanların çıkarları için yapıldığını ifade ederek kınar. Bu yazarlar tek doğrunun sadece gerçeklik olduğunu ve bu yüzden yaşamın salt zorluklardan ibaret olduğunu savunmuşlardır" der. Sözü geçen vatanseverlik düşüncesi ilk başlarda onu da büyük oranda etkilemiş olmalıdır.

Amerika'nın öne çıkan yazarlarından biri olarak bilinen Ernest Hemingway'in ünü dünya çapındadır. Bu yüzden eserleri birçok çevirmene esin kaynağı olmuştur ve dünyanın her yanında farklı dillere çevrilmiştir. Ülkemizde farklı kişiler tarafından Türkçeye de aktarılmıştır. Bu çalışmanın odağı, Güneş de Doğar romanının iki farklı çevirmen tarafından yapılan iki farklı çevirisine ışık tutmaktır. Türkçeye aktarılan bu eserler kültür, toplum ve dilbilimsel açıdan incelenerek çevirmenlerin kullandıkları sözcük türleri, cümle yapıları, yaptıkları eklemeler, çıkarmalar ve deyimsel çeviride kullandıkları sözcük ve söz öbekleri hem kaynak metin hem de birbiri ile karşılaştırılacaktır. Bu çalışmada, kaynak metin KM olarak, Azizoğlu'nun yaptığı çeviri 1986 yılında yayımlandığı için Ç1 ve Fişek'in 1988'de yayımlanan çevirisi Ç2 olarak kodlanacaktır.

(a) Çevirmenlerin Sözcük ve Cümle Tercihleri

Metni bir dilden diğer bir dile çevirirken, çevirmenin dünya görüşü, kültür bilgisi, eğitim geçmişi, sözcük dağarcığı, doğduğu yer, çevrilen dildeki becerisi, çevrilen kaynak metnin anlamını yakalanmasına ve yazarın amacını aktarmasına büyük oranda etki ederken erek kültürde nasıl bir anlam bulacağını da göz önünde bulundurması gerekir. "Otantik cümleler" ve "bağlaçlar" gibi önemli unsurlara özen göstermesi gerekmektedir (Cesur, 2018: v). Çeviri bunların hepsini yansıtmalıdır ve eğer metin erek dilin çevirmeni tarafından düzgün bir şekilde algılanmaz ve yansıtılmazsa, asıl metin değerini ve amacını kaybeder. Başka bir deyişle, yanlış veya özensiz sözcük seçimi, ne yazarın, ne de metnin gerçek niyetini aktarır (Kuruyazıcı, 1984). Aşağıda incelenen örnek sözcük öbekleri ve cümleler KM'den alınmış olup, Azizoğlu ve Fişek tarafından yapılan erek dile uygun Türkçe yansımalarıyla temsil edilmektedir.

KM'de Hemingway, romandaki esas erkek karakter olan Robert Cohn'u betimlemektedir. Cohn, Yahudi bir roman yazarıdır ve romandaki savaş öncesi Amerikan romantizmini ve idealizmini temsil eder. Bu cümle bize, Hemingway'in kendi cümlesini vurgulama isteği, onun ilk yazma deneyimi hakkında bilgi vermektedir:

1. And he had discovered writing. (Hemingway, 1976: 9)

•Ç1: Yazı yazmayı da öğrenmişti. (Azizoğlu, 1986: 7)

•Ç2: Bir de yazı yazmak diye bir şey olduğunu fark etmişti. (Fişek, 1988: 16)

Yukarıdaki erek çevirilerde görüldüğü gibi, ‘discover’ eylemi Ç2’de okurların kaynak metinde Hemingway’in niyetini, anlamalarında zorluk yaratacağı düşünülen ‘fark etmek’ eylemi ile çevrilmiştir. Bunun yanı sıra, Ç1’de ise ‘öğrenmek’ eylemi ile aktarılmış ve bu da KM’deki anlamı tam olarak karşılamamasına rağmen, ‘keşfetmek’ eyleminin KM’nin vermiş olduğu esas anlama erek dilde en yakın çeviri olduğu düşünülmektedir.

2. The publishers had praised his novel pretty highly and it rather went to his head. (Hemingway, 1976: 10)

•Ç1: Romanı için yayıncıların söylediği güzel şeyler başını döndürmüştü. (Azizoğlu, 1986: 9)

•Ç2: Yayıncılar romanını epeyce övmüşlerdi, bu da başına vurmuştu. (Fişek, 1988: 18)

İkinci örnekte, KM cümlesi T2’de başarılı bir şekilde aktarılmıştır. “Pretty highly” zarf öbeği, Fişek’in erek metninde ‘epeyce’ olarak çevrilmiştir. Diğer tarafta, bu zarf ve “had praised” eylem öbeği T1’de görülmemektedir ve çevrilen cümle yapısı KM’deki yapıdan tamamen farklıdır. Bu da Azizoğlu’nun kendi kararı doğrultusunda bu öbeği cümleden çıkarmayı uygun gördüğünü gösterir.

3. I can’t stand it to think my life is going so fast and I’m not really living it. (Hemingway, 1976: 12)

•Ç1: Hayatım su gibi akıp gidiyor, bir anını bile istediğim gibi yaşayamıyorum. (Azizoğlu, 1986: 11)

•Ç2: Yaşamımın böylesine hızlı akıp gittiğini, onu hakkıyla yaşayamadığımı düşünmek dayanılmaz geliyor bana. (Fişek, 1988: 20)

Bu örnek cümle, romanın ana karakteri ve anlatıcısı Cohn ve Jack Bornes arasında geçen konuşmadan bir bölümdür. Ç2 daha yakın bir anlam ve cümle yapısı verirken, Ç1’de cümlelerin ana fiili değiştirilerek yorumlanmaktadır. Bu da Azizoğlu’nun KM körü körüne sağdık kalmak yerine, çeviriye kendi görüşünü eklemeyi tercih ettiği düşüncesini uyandırabilir.

4. That’s an abnormal life. (Hemingway, 1976: 12)

•Ç1: Onlarınkı anormal bir yaşam. (Azizoğlu, 1986: 11)

•Ç2: Doğa dışı bir yaşam onlarınki. (Fişek, 1988: 20)

KM cümlesinde görüldüğü üzere, Cohn ve Barnes arasındaki konuşma devam etmektedir. Boğa dövüşçülerinin yaşamı hakkında konuşurken, Cohn, bunu “abnormal life” olarak tanımlamaktadır. Abnormal tam anlamıyla, ‘olağandışı’ sözcüğü ile eşdeğerdir ve erek metinde Azizoğlu (1986: 11) tarafından başka bir dilden alınmış “anormal” sözcüğüyle karşılandığı görülüyor. Diğer bir yandan, Ç2’de Fişek (1988: 20) ‘unnatural’ olan asıl sözcüğü “doğa dışı” olarak Türkçeye çevirir. Bu bağlamda ‘olağandışı’ sözcüğünün OT’yi daha doğru yansıttığı düşünülmektedir. Ancak çevirmen tercihini böyle kullanmıştır. Ç1’deki “anormal” sözcüğünün Türkiye’de günlük hayatta sık kullanılmasına ve günlük dile daha uygun olmasına rağmen, edebi metinlerde öz Türkçe sözcükler kullanılmasının daha uygun olduğu düşünülmektedir. Anlamı değerlendirdiğimizde, yine de, kaynak metnin anlamının aktarıldığını söylebiliriz.

5. Go on and read a book all full of love affairs with the beautiful shiny black princesses. (Hemingway, 1976: 12)

•Ç1: Bak, kapkara pırıl pırıl prenseslerin aşk serüvenleriyle dolu bir kitap oku, ne kadar seveceksin. (Azizoğlu, 1986: 11)

•Ç2: Güzel, pırıl pırıl zenci prenslerle olan aşk öyküleriyle dolu bir kitap al da oku. (Fişek: 20)

KM’de Cohn, Güney Afrika’ya gitme arzusundan bahsetmektedir. Anlatıcı Barnes, ülkenin ne kadar güzel olduğunu açıklayarak, Cohn’un oraya gitmesini tavsiye etmek için Britanya Doğu Afrika’sından söz etmeye başlar. Yukarıda görüldüğü üzere, çeviriler farklılık göstermektedir. Ç2’de, “affair” sözcüğü Türkçeye “öykü” (story) olarak aktarılmıştır. Ç1’de ise KM’nin anlamına en yakın olan ‘serüven’ (macera) sözcüğü ile çevrilmiştir. Diğer bir yandan, iki çeviride de bugün ırkçı kabul edilecek ve üstü kapalı anlamları olan sözcüklerle karşı karşıya gelmekteyiz. Azizoğlu, “black” sıfatı için “kapkara” pekiştirme erek sıfatını kullanırken, Fişek bu sözcüğü “zenci” olarak aktarmayı tercih etmiştir. 1980’lerde bu sözcüklerin kullanımı olağan olsa bile günümüzde iki sözcük te aşağılayıcı ve olumsuz anlamlar çağrıştırmaktadır. Bu yüzden, burada “the beautiful shiny black princess” söz öbeği yazarın niyetini anlatma konusunda farklı kültürlerde yanlış aktarıma ve anlama sebep verebileceği düşünülmektedir. Hemingway’in KM’deki niyeti kulağa olumsuzluk çağrıştırmadığı için ‘black’ sözcüğünü doğrudan ‘kara’ ya da ‘siyahı’ sıfatı gibi yansız bir sözcük ile aktarmak daha doğru olabilirdi.

6. I wondered where Cohn got that incapacity to enjoy Paris. (Hemingway, 1976: 37)

•Ç1: Cohn’un Paris’ten hoşlanma duygusuna nasıl kapıldığını merak ediyorum. (Azizoğlu, 1986: 36)

•Ç2: Cohn’un Paris’ten hoşlanma yetisini nereden almış olabileceğini düşündüm. (Fişek, 1988: 50)

Anlatıcı, Paris'in ona sıkıcı ve çirkin gelen caddelerine odaklanmaktadır. Tam tersine, Cohn Paris'e hayranlık duymaktadır ve anlatıcı Cohn'un nasıl böyle hissedebildiğini merak ettiğini ifade ederek, Cohn'un Paris'i nasıl sevebildiğine dair düşüncelerini yansıtır. Bunun Türkçedeki anlamı, 'şaşırmak'tır fakat Ç2'de Fişek'e göre 'düşünmek' eylemi aynı anlamı karşılamaktadır. KM geçmiş zaman yapısı kullanılarak yazılmış olmasına rağmen, Azizoglu "merak ediyorum" öbeğini kullanarak şimdiki zaman şekli kullanır. Ancak, bunun cümlenin yapısına uymadığı düşünülmektedir. Ek olarak, "where Cohn got" Fişek tarafından "nereden almış olabileceğini" ve Azizoglu tarafından "nasıl kapıldığı" şeklinde Türkçeye aktarılma tercihi kullanılmıştır. Ç2'de "olabileceği" sözcüğü 'olasılık' anlamı verirken KM'de kesin bir ifade olduğu görülür. Ç2'de "nasıl kapıldığı" ifadesiyle Fişek (1988, 50) kendi çevirisindeki tercihini, kaynak metindeki "where he got" ifadesine eşdeğer olduğu düşünülmektedir.

7. ...we had him put the back of the car down. (Hemingway, 1976: 77)

•Ç1: ... şoföre arabanın arkasını açtık. (Azizoglu, 1986: 78)

•Ç2: ...sürücüye arabanın arkasını açmasını söyledik. (Fişek, 1988: 99)

Yukarıdaki çevirilerden anlaşılacağı üzere, Jake, Bill ve Cohn sabah saatlerinde, Bayonne isimli bir köye seyahat ederler. Oraya henüz otobüs çalışmaya başlamadığı için bir araba tutarlar. Sürücü gelene kadar da içerler. Araba ve şoförünü betimlemeyen KM'de Hemingway, şoföre arabanın bagajını açtıklarını ve çantaları şoföre oraya koyduklarını işaret eder. Ç2'de, esas cümlenin edilgen yapısı "arabanın arkasını açmasını söyledik" ifadesiyle etken yapıya çevrilmeye uygun görülür. Ancak, bu aktarım hedef metinle kıyaslandığında yanlış anlamalara sebebiyet verebilir. Ç1'de Azizoglu bu cümlenin esas yapısını koruyan "arabanın arkasını açtık" ettirgen yapısını kullanmayı tercih ederek metni kendi ifadesiyle yeniden oluşturmuştur.

8. There were several waiters and a crowd of people standing around. (Hemingway, 1976:159)

•Ç1: Çevremize birkaç garsonla, insan toplanmıştı. (Azizoglu, 1986: 168)

•Ç2: Çevremizde birkaç garsonla kalabalık bir topluluk vardı. (Fişek, 1988: 199)

Bu cümlenin yer aldığı paragrafta romandaki neredeyse bütün karakterler hep birlikte bir kafede bulunmaktadırlar. Robert Cohn, kafeye, güçlü ve erkeksi davranışları olan bir karaktere sahip kadın karakter Brett'e halini hatırlamak için gelir. Brett roman boyunca Jake, Cohn, Mike ve Romero ile olan yakın ilişkilerinde bir boğa dövüşçüsü gibi onlara hükmeder ve onları yönlendirir. Ç2'de bu durum, aynı yapıda "kalabalık bir topluluk" olarak çevrilirken, Ç1'de, "a crowd of people" söz öbeğinin isim yapısı, fiil yapısı şeklinde değiştirilerek "insan toplanmıştı" diye çevirir. Yine, her iki çevirmen de, çeviri metodunda bireysel farklılıklarını gösteren kendi yorumlarını ve tercihlerini kullanmışlardır. Azizoglu'nun burada özellikle kendi yorumunu vurguladığı düşünülmektedir.

(b) Eklemeler (Eklemeli Çeviri)

Kaynak metninde, yazar tarafından açıkça belirtilmeyen cümleler ve düşünceler olduğunda, çevirmen tarafından, çevrilen dilde daha yaygın olan sözcüklerin ve söz öbeklerinin kullanılmasıyla eklemeler yapılabilir. Bu yüzden, çevirmenin erek metne kendi bakış açısını ekleme özgürlüğü vardır, fakat taşıdığı sorumluluk kendi düşüncelerini sınırlamasına yardımcı olmalıdır. (Newmark:1988b).

1. He was really very fast. (Hemingway, 1976: 7)

•Ç1: Gerçekten de güçlü, kuvvetli, cıva gibiydi. (Azizoğlu, 1986: 5)

•Ç2: Çok hızlıydı. (Fişek,1988: 13)

Roman, Robert Cohn'un fiziksel bir betimlemesiyle başlamaktadır. Yukarıdaki cümle bu betimlemelerden biridir. "Fast" sözcüğü Ç2'de "hızlıydı" olarak çevrilmiştir. Diğer tarafta, Ç1'de "güçlü kuvvetli, cıva gibiydi" olarak yorumlanarak aktarılmıştır. Hemingway Cohn'un ne kadar hızlı olduğuna odaklanır ve "really" ve "very" gibi pekiştiricileri birlikte kullanarak Cohn'un özelliklerinin aşırılığını yansıtmak ister. Ç2'de çevirmen "really", "gerçekten" sözcüğünü Türkçeye çevirmemiştir. Diğer taraftan, Azizoğlu'nun kaynak metnin amacını yansıtabilmek için Ç1'de birden fazla sıfat kullanarak durumun aşırılığını erek çeviriye aktarmayı hedeflediği görülür.

2. He was Spider Kelly's star pupil. (Hemingway: 7)

•Ç1: Spider Kelly'nin en parlak öğrencilerinden biriymiş. (Azizoğlu, 1986: 5)

•Ç2: Örümcek Kelly'nin en iyi öğrencisiydi. (Fişek, 1988: 13)

Anlatıcı yine Cohn'un hakkında daha fazla detay ortaya koyar. Bu cümlede, "star pupil" Fişek tarafından fazladan ekleme yapılmadan "en iyi öğrenci" olarak çevrilmiştir (1988:13). Bunun aksine, Cohn'un diğer en iyi öğrenciler arasında olduğu hakkında KM'de bahsedilmemesine rağmen Azizoğlu (1986: 5) "biriymiş" sözcüğünü çevirisine ekleyerek, başka başarılı öğrencilerin de var olduğunu ima etme ihtiyacı duyar. Azizoğlu'nun çeviriye fazladan anlam katarak erek okuyucuyu yönlendirdiği düşünülmektedir.

3. In California he fell among literary people.(Hemingway, 1976: 8)

•Ç1: Kaliforniya'da sanatçılar, yazarlar arasına düştü. (Azizoğlu, 1986: 6)

•Ç2: Kaliforniya'da edebiyat çevresinin içine düştü. (Fişek, 1988: 15)

Robert Cohn Amerika'nın batı yakasına taşınmıştır ve bu ona bir dergiye katkı sağlayarak yazma becerisini geliştirmesi için şans verir. Ç2'de "literary people" öbeğini "edebiyat çevresi" olarak çevirmiştir ve Ç1'de ise "sanatçılar, yazarlar" sözcükleri

kullanmıştır. Görüldüğü üzere Ç1’de anlamı kuvvetlendirmek için cümleye fazladan sözcükler eklenmiştir; Ç2’de ise “edebiyat çevresi” KM’den birebir çeviri tercihi kullanılmıştır. Yine de, her iki çeviride KM’de verilen anlamı yansıttığı düşünülmektedir.

4. I said goodnight and went out. (Hemingway, 1976: 9)

- Ç1: Herkese iyi geceler dileyerek ayağa kalktım. (Azizoğlu, 1986: 8)
- Ç2: İyi geceler deyip çıktım. (Fişek, 1988: 17)

Dördüncü örnekteki erek çevirilerde görüldüğü üzere Ç1’de Azizoğlu, KM’de olmamasına rağmen belirsizlik zamiri olan “herkese” sözcüğünü ekleme ihtiyacı hissetmiştir. Ayrıca “went out” fiilini metnin orijinal eğilimini yansıtamayan ‘ayağa kalktım’ şeklinde çevirerek kendi yorumunu erek metne katmıştır. Ç2’de çevirmen KM’ne sadık kalmış ve aynen aktarmıştır. Azizoğlu’nun burada KM’de eksik olan nesneyi çevirisine eklemesi onun cümle yapısının eksiksiz verilmesi gerektiğini vurguladığı düşünülmektedir.

5. You can’t get away from yourself by moving from one place to another. (Hemingway, 1976: 13)

- Ç1: Bir yerden bir yere gitmekle kendinden, içindeki o şeyden kurtulamazsın. (Azizoğlu, 1986: 12)
- Ç2: Bir yerden bir yere taşınmakla insan kendinden kaçamaz. (Fişek, 1988: 21)

Yukarıda yer alan cümlelerin içeriğinde, anlatıcı Jack’in Cohn’la sıkıcı bir atmosferden uzaklaşmak için başka bir şehre taşınma konusundaki fikrini değiştirmeye çalışırken sarf ettiği sözler görülmektedir. Jack, Ç2’de doğrudan “insan kendinden kaçamaz” şeklinde çevrilirken. Ç1’de “get away” deyimsel fiili için “kurtulamazsın” sözcüğü kullanılmıştır. Ç2’de kullanılan ise, “kaçmak” eyleminin bu durum için daha uygun olduğu düşünülmektedir çünkü “kurtulmak” fiili İngilizce’de “get rid of” deyimsel fiiline karşılık gelmektedir. Aynı cümlede Azizoğlu ifadenin anlamını güçlendirmek için “içindeki o şeyden” söz öbeğini erek cümleye anlam katmak için ekleme ihtiyacı hissettiği ifade edilebilir.

6. I could picture it. (Hemingway, 1976: 14)

- Ç1: Söylediğini gözlerimin önünde canlandırabiliyordum. (Azizoğlu, 1986: 13)
- Ç2: Gözlerimin önüne getirebiliyordum. (Fişek, 1988: 23)

KM’de Jake, Cohn’u kafeye gidip bir şeyler içmek için kâbusundan uyandırır. Bu cümlelerin bulunduğu içerikte, anlatıcı okuyucuların, arkadaşlarının görüntülerini gözlerinde canlandırma gibi rezil bir huyu olduğunu bilmelerine izin verir. Burada, bu

cümleye odaklanılır ve anlatıcı Jake'in kötü huylarını daha da açıklar. "It" zamiri Cohn'un kâbusu hakkında söylediklerine atıf yapmaktadır. Bu yüzden, Ç1'de çevirmen erek metne betimleme eklerken, cümleyi daha anlaşılabilir kılmak için "söylediğini" (what you said) fiil öbeğini de ekler. Ç2'de ise "gözlerimin önüne" sözcük öbeği eklenerek erek metni daha açıklayıcı yapmaya çalışılmıştır. Ç2'de çevirmenin tasvir ve kelime tercihinin farkı ortaya çıkmaktadır.

(c) Çıkarmalar (Çıkarmalı Çeviri)

Çıkarma kaynak metinden bir sözcüğü, ya da bir öbeği çıkararak çeviride onu kullanmama olarak tanımlanmaktadır (Newmark: 1988b). Çevrilen metinde yazarın amacını yakalamak için bazı sözcüklerin ve öbeklerin her zaman çevrilmesine gerek yoktur. Ancak, çıkarmalar çevirmen tarafından farkında olmadan yapıldığı zaman, metnin kendi anlamını ve amacını kaybetmesine sebebiyet verir.

1. He cared nothing for boxing, in fact he disliked it. (Hemingway, 1976: 7)

- Ç1: Kendisi de boksı sevmezdi, hatta nefret ederdi. (Azizoğlu, 1986: 5)
- Ç2: Boks ilgisini çekmiyordu bile. (Fişek, 1988: 13)

Romanın başında, anlatıcı boks yapmaktan hoşlanmayan Cohn hakkında detaylı bilgi verirken, Cohn'un boks yapma konusundaki hoşnutsuzluğunu buradaki cümlede görüldüğü gibi perçinler. Ancak, Ç2'de kaynak metinde yer almasına rağmen, ek açıklayıcı cümle tamamıyla cümleden çıkarılmıştır. Ç1'de, tam aksine tüm cümle eşdeğer ifadeler kullanılarak erek dile çevrilmiştir.

2. During two years and a half I do not believe that Robert Cohn looked at another woman. (Hemingway, 1976: 9)

- Ç1: Bu iki yıl içinde Cohn'un bir başka kadına göz ucuyla bile baktığına inanmam. (Azizoğlu, 1986: 7)
- Ç2: İki buçuk yıl içinde Cohn'un bir kadına baktığını sanmıyorum. (Fişek, 1988:16)

Bu cümlede anlatıcı, Cohn'un özel hayatı hakkında kişisel düşüncelerini açıklar. Kız arkadaşı Frances ile birlikte olduğu süre boyunca, Cohn kız arkadaşına o kadar sadıktır ki, başka hiçbir kadına bakmamıştır. Kız arkadaşıyla birlikte olduğu süre KM'de rakamlarla vurgulanır. Ç1'de çevirmen herhangi bir neden göstermeden kendi çevirisine 'half', 'buçuk' sözcüğünü dâhil etmezken, Ç2'de "Two years and a half" zaman dilimi çevirmen tarafından erek metne aynı şekilde aktarılır. Bu bilgi KM'de de belirtildiği için erek dile aktarılması daha doğru olurdu çünkü altı aylık zaman dilimi

bir ilişki için önemli bir süreçtir. Aksi halde, bilginin eksikliği karakterler hakkında yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilir.

3. I first became aware of his lady's attitude towards him one night after the three of us had dined together. (Hemingway, 1976:9)

•Ç1: Hanımefendisinin oğlana karşı olan tutumunu, üçümüz birlikte yemek yediğimiz akşam farkettim. (Azizoğlu, 1986: 7)

•Ç2: Bu bayanın Cohn'a takındığı tavrı, birlikte çıktığımız bir akşam farkettim. (Fişek, 1988: 16)

Burada, anlatıcı Cohn ve kız arkadaşı Frances hakkında daha fazla detay sunarak okuyucuyu bilgilendirir. Jack, Frances'le bir akşam yemeğinde tanışır ve bu cümle o anla ilgilidir. Hemingway Jack'in Cohn ve Frances'le birlikte yemek yediğini anlatır. Ç2'de betimlemenin erek dile aktarımında sayı sıfatı 'üç' yer almaz; metne dâhil edilmemiştir. Ç1'de çevirmen KM'deki sayı sıfatını erek metne aynı şekilde aktarmıştır çünkü "birlikte çıktığımız akşam" söz öbeği o akşam kaç kişinin orada olduğu konusunda net bilgi vermez, iki kişiye de işaret edebilir ve dolayısıyla kafaları karıştırabilir.

4. I turned off the gas, and opened the wide windows. (Hemingway, 1976: 28)

•Ç1: Gazı kapattım, pencereleri açtım. (Azizoğlu, 1986: 27)

•Ç2: Gazı kapatıp, pencereleri ardına kadar açtım. (Fişek, 1988: 39)

Okuyucu bir kez daha iç mekânın tasviriyle karşılaşır. Niteleyici sıfat 'wide' (geniş) iki çevirmen tarafından da erek metne aktarılmamıştır. Ç2, 'wide' sözcüğünü "opened the wide windows" yerine "opened the windows wide" anlamında pencereyi tamamen açmak şeklinde algılayarak farklı bir anlamda kullanılırken, ÇT1'deki tanımlamada Fişek'in küçük bir detayı gözden geçirerek pencereler üzerindeki vurguyu atladığı düşünülmektedir.

5. We went out into the street again and took a look at the cathedral. (Hemingway, 1976:76)

•Ç1: Yeniden sokağa çıkıp şöyle bir baktık. (Azizoğlu, 1986: 98)

•Ç2: Çıkıp katedrale bir göz attık. (Fişek, 1988: 78)

Sabahleyin Jack, Bill ve Cohn Bayonne'u keşfetmektedirler. Ortalıkta çalışan bir otobüs göremedikleri için araba kiralarlar ve güzel bir katedral görürler. KM'de bulunan cümlelerin isim ve nesnesi olan 'cathedral' sözcüğünün Ç1'de göz ardı edilerek çevirmen tarafından bilinçli veya unuttuğu için erek metne aktarılmadığını görürüz. Ç2'de ise 'katedral' sözcüğü erek metinde karşımıza çıkmasına rağmen, 'again' (yeni-den) zarfının cümlede yer almadığını ve çevirmen tarafından önemli görülme-yerek çeviriye alınmayarak erek metne aktarılmadığına şahit oluruz.

(d) Deyim Çevirisi

Deyimler, anlamları ve yapıları gereği çeviride farklı bir sürece tabidirler. Deyimler özeldir çünkü genelde kültür farklılıkları nedeniyle anlamları erek dilde tam olarak karşılık bulamayabilir. Ya da, onların karşılığı olan sözcükler aynı anlamı iletemeyebilir. Bu yüzden, kaynak dildeki deyimlerin çevirisi, hedef dildeki en yakın anlamla yer değiştirilmelidir. Çevirmen kaynak dildeki deyim anlamını tanımadığında, hedef dile çevirme süreci esas anlamı yansıtamayabilir. Kaynak dildeki deyimlerin çevirisinde yanlış anlaşılmalardan kaçınmak için, çevirmenin aşağıdaki örneklerde olduğu gibi hedef dilin kültürüne çok aşina olması gerekir.

1. She was very forceful and Cohn never had a chance of not being taken in hand! (Hemingway, 1976: 8)

•Ç1: Kadın becerikliydi; Cohn da oldum olası idaresini başkalarına kaptırmıştı. (Azizoğlu, 1986: 7)

•Ç2: Ne istediğini çok iyi bilen bir bayandı bu ve Cohn'un onun eline düşmemesi olanaksızdı. (Fişek, 1988: 15)

Yukarıda tanımlanan kadın figürü Cohn'un kız arkadaşı Frances'tır. Romanda Cohn'u kendi çıkarı için kullanıyormuş gibi görünür. Yukarıda kullanılan deyim 'take in hand' denetim altında tutmak anlamındadır ve Ç2'de anlama yakın bir şekilde çevrilmiştir çünkü yazarın okuyucularının bu deyimle anlamalarını istediği şey; Cohn'un Frances tarafından kontrol ediliyor olmasıdır. Bir diğer deyişle, Frances, Cohn'dan faydalanmaktadır. Ç1'de çevirmen tamamen farklı sözcükler kullanarak KM'deki ima edilen anlamı yansıttığı zannedilmektedir.

2. It rather went to his head. (Hemingway, 1976: 10)

•Ç1: Başını döndürmüştü. (Azizoğlu, 1986: 9)

•Ç2: Bu da başına vurmuştu. (Fişek, 1988: 18)

Yukarıdaki cümle Cohn ve romanını hakkında bilgi vermektedir. Yayımcılar, romanını o kadar övmüşlerdir ki, bu onun kendini beğenmiş bir insan olmasına yol açar. "Went to his head" deyimini, Cohn'un romanını beğendiklerini öğrendiğinde nasıl da kibirlendiğini ve kendini üstün gördüğünü ifade etmektedir. Burada, her iki çevirmen bir kültürden diğerine aktarım yaparken erek metinlerinde KM'ne neredeyse eşdeğer anlam yansıtan iki farklı eylem sözcüğü kullanmıştır ancak KM'deki anlamı yansıtmadıkları düşünülmektedir.

3. People beat him who had never had a chance with him. (Hemingway, 1976: 40)

•Ç1: Önüne gelene yenilmeye başladı. (Azizoğlu, 1986: 39)

•Ç2: Eline su dökemeyecek adamlar onu yenmeye başladılar. (Fişek, 1988: 54)

Jack, Cohn'dan yeteri kadar bahsetmediğini düşündüğü için, onun hakkında daha fazla ayrıntılı bilgi verir. Yazar Hemingway, Cohn'un boksta ne kadar başarılı olduğunu göstermek ister fakat Brett'le tanışıp ona âşık olduktan sonra Cohn normalde kazanacağı dövüşleri kaybetmeye başlamıştır. Ç2 hedef dilde deyim kullanarak buradaki deyim en yakın anlamıyla çevirmeyi başarmıştır. Ancak, Ç1'de de neredeyse aynı anlamı yansıtan ifade ile erek metne aktarıldığı söylenebilir.

4. Well, I suppose that we live by the sword shall perish by the sword. (Hemingway, 1976: 44)

•Ç1: Eh, ne yapılmış, rüzgâr eken fırtına biçermiş. (Azizoğlu, 1986: 44)

•Ç2: Eh, ne yapalım, su testisiydik, su yolunda kırılacağımız belliydi. (Fişek, 1988: 58)

Yukarıdaki cümlelerin ortamında, Jake, Cohn ve Frances hep beraberlerdir ve Frances Jake'e Cohn'un ondan ayrılmak istediğini söyler. Cohn ve aynı gazetede çalışan bir sekreterin arasındaki ilişkisi hakkında bilgi verir. KM'de alınan örnek cümle Frances'e aittir ve Cohn ile olan ilişkisinden bahsederek, kinayeli bir şekilde 'we live by sword, shall perish by the sword' deyimini dile getirerek ilişkilerinin bir gün biteceğini bildiğini ifade etmek ister. Ç2'deki metin, paragrafın içeriği düşünüldüğünde anlamlı bir şekilde KM'ne yakınlık göstermektedir. Ç1 ise yakın anlama sahip olduğu için kabul edilebilecek başka bir Türkçe deyim kullanarak yazarın vermek istediği anlamı erek kültürde yeniden oluşturulduğu ifade edilebilir.

5. Don't get cock-eyed. (Hemingway, 1976: 135)

•Ç1: Kafaları bulmayın. (Azizoğlu, 1986: 142)

•Ç2: Kafaları tutmayın. (Fişek, 1988: 170)

Yukarıda çevirisi yapılmış cümlelerin ortamında Jake ve arkadaşları boğa dövüşüne giderler. Brett, boğalar atlara saldırdığında ne olacağı konusunda gergin olduğu için Jack ona dövüş hakkında bazı tavsiyeler verir. Jake ve Bill şarap tulumlarını asmak için otele giderler. Onlar ayrılmadan önce Jack, arkadaşları Cohn, Bret ve Mike'i çok içmemeleri konusunda uyarır. Hemingway "get cock-eyed" deyimini 'sarhoş olmak' anlamına geldiğini açıklamak için kullanmıştır. Ancak, "Cock-eyed" Türkçede şaşkınlık anlamına gelir. Türk kültüründe "kafayı bulmak", 'sarhoş olmak' eyleminin (being drunk) argo karşılığıdır ve Azizoğlu bu deyim başarılı bir şekilde Türkçeye aktarmıştır. Ancak, yukarıda görüldüğü gibi Ç2'de verilen erek cümle anlam karmaşasına sebep olmaktadır ve farklı olarak algılanabilir.

Sonuç:

Aynı eserin iki yıl arayla üretilen iki ayrı çevirisi, karşılaştırmalı yöntem ve çeviri-biliminde kültürel yaklaşımlar izinde çevirmen kararları doğrultusunda incelenmeye çalışıldı. Bu çalışma, hem Türkiye'nin deneyimli ve saygın iki edebiyat çevirmeninin sergilediği çeviri davranışlarını görmemize, hem de bu çeviri davranışlarından yola çıkarak çevirilerin yapıldığı 1980'li yıllarda egemen olan çeviri normlarına ilişkin bazı gözlemlerde bulunmamıza imkân sağlamıştır. Edebi metin ve erek odaklı bu çeviri yolculuğu, edebiyat metinlerinin birbirinden farklı yorumlamalara ve doğal olarak da farklı çevirilere ne kadar açık olduğunu bizlere gösterdi.

Güneş de Doğar'ın çevirmenlerinin, kaynak metni anlamalarına ve yorumlamalarına göre, zaman zaman metinden çıkarmalar yapıp, çeviriye yeni söz öbekleri ekledikleri görülmektedir. Her iki çevirmenin sözcük tercihlerinin, eğitim altyapılarının ve kültürel birikimlerinin, kaynak metnin anlamının aktarılması ve yorumlanmasında büyük bir rol oynadığı düşünülmektedir. Örneğin, bir cümleyi Azizoğlu (1986: 11) "Hayatım su gibi akıp gidiyor, bir anını bile istediğim gibi yaşayamıyorum" diye aktarırken Fişek, "Yaşamımın böylesine hızlı akıp gittiğini, onu hakkıyla yaşayamadığımı düşünmek dayanılmaz geliyor bana" olarak aktarır (1988: 20). Aynı anlama gelen "yaşam" ve "hayat" sözcüklerinin tercih edilmesi her iki yazarın dünya görüşlerini ve sözcük tercihlerini açık bir şekilde ortaya koyduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan, iki çevirmen deyimleri çevirirken de kaynak metnin anlamının hedef metne taşınmasında farklı sözcük öbekleri ve deyim seçme özgürlüklerini kullanmıştır. KM'de var olan, "Well, I suppose that we live by the sword shall perish by the sword" deyimini Azizoğlu, (1986: 44) "Eh, ne yapılmış, rüzgâr eken fırtına biçirmiş" diye çevirirken Fişek, (1988: 58) ise "Eh, ne yapalım, su testisiydik, su yolunda kırılacağımız belliydi" olarak aktarır. Bu da gösterir ki Azizoğlu ve Fişek KM'ne körü körüne bağlı kalmayarak erek metne kendi ifadelerini, kültürlerini ve sözcük tercihlerini eklemişlerdir.

Bunlara ek olarak, dikkatsizlik sonucu olduğu ve gözden kaçtığı düşünülen bir anlam farklılığı ile de karşılaşmıştır. Hemingway'in (1976: 135) kullandığı, "Don't get cock-eyed" deyimini 'sarhoş olmak' anlamında kullanıldığı halde Fişek tarafından "Kafaları tutmayın" olarak aktarıldığı için anlam kaymasına sebebiyet verdiği düşünülmektedir (Fişek, 1988: 170).

Neticede, her iki çevirmenin de gösterdiği çaba ikisinin de çeviri kalitesini yakalama konusunda kendi yetenekleri olduğunu göstermektedir. Doğru bir çeviri için temel ölçütler her zaman çeviriye erek dilin ve kültürün ihtiyaçlarına bağlı kalarak kaynak metni erek metne aktarma sanatıdır. Bu demektir ki, çevirmen olmak yaratıcılık gerektirmektedir ve sanatçı olmak gibidir. Daha da önemlisi, bir çevirmenin sürekli kendini yenilemesi ve dilde ortaya çıkan yenilikleri ve değişimleri takip etmesi ve öğrenmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça:

- AKSOY, Nüzhet, Berrin, (2002), *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- BAYKAN, Ali, (2005), “*Sosyal-Kültürel Faktörlerin Çevirideki Rolü*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 0 (14): 177-197.
- BURKE, Peter, (2005), *Lost (and Found) in Translation: A Cultural History of Translators and Translating in Early Modern Europe*, NIAS. Wassenaar: Netherland Ltd.
- CESUR, Kürşat, (2018), *Dictionary of Linking Words: A Guide to Translation Studies*, Çanakkale: Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım.
- ECE, Ayşe, (2010), *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İzinde*, İstanbul: Sel Yayınları.
- FARAHZAD, Farzaneh, (1998), “A Gestalt Approach to Manipulation in Translation”, *Perspectives: Studies in Translatology*, 6 (2): 153-233.
- GÖKTÜRK, Akşit, (1994), Çeviri: *Dillerin Dili*. İstanbul: YKY.
- GROSS, Alex, (1996), *The History of Translation History*, [on-line] Available: <http://language.home.sprynet.com>
- HEMINGWAY, Ernest, (1976), *The Sun Also Rises*, Panther Books: Jonathan Cape Ltd.
- HEMINGWAY, Ernest, (1986), *Güneş de Doğar*, (Çeviren: O. Azizoğlu), İstanbul: Bilgi Yayınları.
- HEMINGWAY, Ernest, (1988), *Güneş de Doğar*, (Çeviren: S. Fişek), İstanbul: Adam Yayınları.
- HOLZ-MÄNTTÄARI, Justa (1984). *Translatorisches Handeln Theorie und Methode Translatorial Action: Theory and Method*, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki.
- JAKOBSON, Roman, (1959), “On Linguistic Aspects of Translation”, *The Translation Studies Reader*, (Ed. L. Venuti), London: Routledge, 113-118.
- KURUYAZICI, Nilüfer, (1984), “*Çevirmen ve Eleştirmen Sorumluluğu Açısından Çeviri*”, Çağdaş Eleştiri, 3: 30-33.
- LARSON, Mildred, L, (1991), “Translation: theory and practice, tension and interdependence”, *American Translators Association: scholarly monographs*, NY: State University of New York.
- MARINETTI, Cristina, (2011), “Cultural approaches”. (Eds. Y. Gambier & L. van Doorslaer), *Handbook of Translation Studies*, (2): 26–30, John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/hts.2.cull>
- MERRILL, James, (1976), *Lost in Translation: Divine Comedies*, New York: Atheneum.

MERRILL, James, (1998), *Meaning-based Translation: A Guide to Cross-language Equivalence*, Lanham, MD: University Press of America and Summer Institute of Linguistics.

NEWMARK, Peter, (1988a), *A Textbook of Translation*, New York: Prentice Hall International.

NEWMARK, Peter, (1988b), *Approaches to Translation*, New York: Prentice Hall International.

NIDA, Eugene, Albert, (1964), *Toward a Science of Translating*, Brill: Leiden.

PYM, Anthony, (2010), *Exploring Translation Theories*, London: Routledge.

REYNOLDS, Michael, S, (1998), *The Young Hemingway*, New York: Norton Press.

REYNOLDS, Michael, S, (1999), *Hemingway: The Paris Years*, New York: Norton Press.

YÜCEL, Faruk, (2007), *Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edim*, Ankara: Dost Kitabevi.

Extended Abstract:

Translation is best known as the interpretation of the meaning of a text in one language ‘the source text’ and the production of an equivalent text ‘the target text’ in another language that tries to communicate the same message to the target language. It takes into consideration many restrictions, including context, the rules of grammar of the two languages, their writing conventions, their idioms, as well as their culture, and the like (Larson 1991:14). In Newmark’s words; “Translation consists of transferring the meaning of the source language into the receptor language.” (1988: 17) It is like carrying phrases from the mother culture to the foreign, since culture has a tremendous effect on translation. Hence, a translator has a significant role as s/he is just like a bridge that carries across values between the two cultures. Moreover, in the translation of a literary text, the features that need attention may range from metaphoric language, the author’s artistic stance in constructing the plot, her/his world view, style, the critical approaches s/he was influenced by, as well as her/his cultural, social and linguistic choices.

Translation took its first form in the period of antiquity. From that time onward its development has built a strong foundation for communication and the understanding between cultures. The result of translation is much like a bridge that combines two different sides that would be normally separated by a gap. This is one of the reasons why translation has been so successful in the area of communication. The communication of a meaning into a new culture can have lasting effects. History shows man that communication is vital to its success and good communicator is always valued no matter where you go in the world.

Translation theories aim to guide learners to a better understanding of translation. From definitions we learn that a translator has to be very well educated and have great understanding of both languages to attempt to translate a text. His aim is trying to communicate the meaning of the source text into the target text. This effort must be succeeded throughout the whole work that is translated. If the translator is not able to accomplish his job, the translation might be less accurate and cause ambiguity. Two translators can translate from the same source text into the same language, but the result might not be the same. Therefore, it is clear to state that there is not only one correct translation of a text. In this study, first definitions of translation from different sources and scholars will be scrutinized to review the literature of translation. Then, two translations of the same novel which were translated into Turkish from English in the same decade by two different translators are compared to interpret the preferences and word choices of the translators in the translation process to achieve their goal of carrying the message of the author to the new audience and culture.

There are several aspects of communication that can determine the type of translation. One of the goals of the translation work is to produce a translation that will be acceptable to the receptor language audience. According to Larson, (1998) there are several rules in translation that guide the translator. Then, the fundamental goal of translation is to allow the receptor audience to develop an accurate, clear and communicative understanding of the subject. When this is accomplished, the audience will be provided with the same understanding of information as it is intended for the source language audience. Since translation has a wide audience it has also a wide

meaning. Administrative, commercial, religious, historical, and literary translation are some of the various types of the translation.

Literary translation is involved with the translation of literary texts such as novels, poems and plays. A literary translator must be capable of also translating feelings, cultural nuances, humours and other subtle elements of a piece of work. So, there is controversy over the subject of whether or not this type of translation is possible. For instance, the linguist Roman Jakobson, who was highly concerned about translation (1959:234), in his seminal essay *On Linguistic Aspects of Translation*, declared that "poetry by definition was untranslatable". Further, in 1974 the American poet James Merrill wrote the poem, *Lost in Translation*, which in parts explores why the translation of literary text does not transfer the exact intent of the author (Burke 2005: 5). The metaphor of the poem likens translation to unexplainable feelings built up in life.

This study deals with the two Turkish translations of the novel *The Sun Also Rises* (1976) written by the American novelist Ernest Hemingway. The two texts 'are *Güneş de Doğar* (1986) by Orhan Azizoğlu and *Güneş de Doğar* (1988) by Sinan Fişek. They are analysed with the use of text-based method, sentence by sentence in the light of the theories and the principles classified under the titles of "Translator's Vocabulary Choices", 'Additions' (Over-translation), 'Omissions' (Under-translation) and 'Idioms'. During the analysis of the two translations, it has been seen that the translators' word choice, background, and cultural knowledge plays a significant role in the transfer of meaning and the interpretation of the original text. It is understood that the translators have made use of different vocabulary choices in Turkish, omitted, and added new phrases to the translations according to their understanding and interpretation of the source text. Therefore, this study aims shed light on the word, phrase, sentence, and idiom preferences of the translators for the same parts of source text. In the study by focusing on the specific topics mentioned one can see different sentences or phrases from the original text (OT), and its equivalent Turkish reflections made by Azizoğlu (T1) and Fişek (T2).

After having analysed the 'The Sun Also Rises' and its two different translations, it is possible to state that the two Turkish translators are in possession of different vocabulary and world view which is reflected by the use of words from that repertoire. Both of the translators have translated and transferred the same text and it is seen that they have made use of freedom in choosing different vocabulary, phrases and idioms to carry the meaning of the source text into the target text. This effort shows the ability for a translator to grasp his/her quality as a translator. The criteria for a good translator are always changing based on the needs of the culture and the language he is translating. One who translates information from a source language into a target language must be able to adapt to change and constantly learn new information to stay up to date with the many changes. As a result of the many changes, a translator should be self-motivated, self-critical and mostly self-trained. Without these qualities it might be very difficult to keep up with the multi-cultural changes and constant change in data.

All in all, being a translator is much like being a teacher. For both, the job requirements are always changing and the need to continually learn is as much a part of the job as the actual translating process. It can be said that the moment a translator stops learning is the moment s/he stops being a good teacher or translator.

